

Robi pe Uranus (Slavar på Uranus) av Ioan Popa

Romanen **Slavar på Uranus** berättar historien om hur en av världens största byggnader¹ kom till: **Casa Poporului** (Folkets Hus) i Rumäniens huvudstad Bukarest.

Vi får här veta betydligt mer om bakgrunden än i glättiga turistbroschyrer.

För att bereda plats åt detta gigantiska bygge, ett uttryck för diktatorn Ceaușescus alltmer växande megalomani², måste i början på åttitalet ett flertal ovärderliga kulturbyggnader (kyrkor, parker, vackra 1800-talshus: totalt en yta på 10 000 ha) jämnas med marken. Planeringsarbetet började 1980; ett team på 700 arkitekter anlätades och 1982 var rivningsprocessen – ett veritabelt kulturmord - redan igång. Den gamla *Bulevard Unirii*, omdöpt till Socialismens Segerboulevard, breddades för att leda rakt fram till ett jättelikt Folkets Hus. Ett av de gamla kvarteren som revs hette **Uranus**, därav romanens namn. 1984 påbörjades byggnadsarbetet. Folkets Hus skulle vara juvelen i ett planerat Medborgarcentrum (*Centru Civic*) av faraoniska proportioner, bestående av Institutet för vetenskap och teknologi, Statsarkivet, Inrikesministeriet och Nationalbiblioteket. Jättelika paradbyggnader, tänkta att bli bostäder för höga partidignitärer, skulle kanta boulevarden. I Folkets Hus skulle presidentparet Ceaușescus arbetsrum inredas och Kommunistiska Partiets Centralkommitté ha sitt högsäte; huset var alltså inte avsett att bli presidentbostad.

Under sex år byggdes **Casa Poporului** med blod, svett och tårar. När Ceaușescu föll i december 1989, var bara 70% av det planerade bygget färdigt. Vanligt folk, som inte fått komma nära arbetsplatsen, strömmade dit och lät sig förundras av den överdådiga prakten. Kontrasten mellan palatsets lyx och den egna vardagen var ofattbar. Under några år diskuterade man hur byggnaden skulle kunna användas; många ville att den skulle rivas för att avlägsna spåren av det kommunistiska skräckväldet. Men man kunde inte gärna riva detta monumentalbygge där Rumäniens nationalskatter i guld, marmor och textilier byggts in med så många människors slavarbete, lidande och i många fall, död.

1994 bestämde man sig för att det skulle bli hemvist för det rumänska parlamentet och några av lokalerna skulle upplåtas för internationella konferenser. Shimon Perez och Yasser Arafat träffades i en av salarna våren 1994. Man inrättade också ett museum och började med guide rundvandringar.

Interiörerna är unika vad gäller marmorarbeten, träskulptur och gipsstuckatur³. Många ställen är täckta med bladguld. Där finns fantasifulla takornament i guld, mahogny och körsbärsträ, broderade jättebonader och gardiner samt konstfullt vävda mattor som väger 14 ton. Stilar blandas hejdlöst och varierar mellan klassisk-grekisk, renässans, rokoko och romantik. Byggnaden ska motstå jordbävningar upp till 8 på Richterskalan.

Det finns 1 500 rum. Huset är utrustat med ett komplicerat tunnelsystem som förbinder byggnaden med olika delar av huvudstaden. I den 84 meter höga centraldelen finns 16 nivåer,

¹ Enligt vissa källor den största byggnaden i världen, enligt andra är Pentagon större.

² Han var klart inspirerad av Kim Il Sung's Nordkorea.

³ För kalenderbitare finns följande uppgifter om materialåtgång: 555 000 ton cement, 2 miljoner ton sand, 700 000 ton stål, 1 000 ton basalt, 900 000 m³ skog (ek, körsbär, hassel och ros) offerades, 1 miljon m³ marmor, 200 000 m³ glas, 5 kg 14 karat bladguld, 3 500 ton kristall och läder, 2 800 jätteljusstakar, 220 000 m² matta, mm <http://risc.ici.ro/docs/casapop.html> (9 juli -01)

varav fyra är underjordiska. På 21 meters djup finns kärnvapensäkra skyddsrum med plats för 3 000 personer. Utsida och insida är klädda med massiv marmor. Några av salarna är mer än enorma: drygt 17 meters takhöjd och ytor på drygt 2 000 m². Byggnadskomplexets totala yta är 330 000 m².

Syftet med ett sådant monumentalbygge, förutom att göra en diktator odödlig, måste vara att få den enskilda människan att känna sig så oändligt liten och utbytbar och lätt att krossa som en betydelöslös i ett system där individen är intet och idéerna allt.

Arbetena med **Casa Poporului** började 1984 och kostnaden beräknades vid år 1990 ha uppgått till 10 miljarder lei. Enligt en uppgift från Internet skulle det motsvara 2 miljarder dollar⁴. Här arbetade i sex år under omänskliga förhållanden, förutom de civila, totalt omkring en halv miljon soldater. Hur många som förlorade livet på denna byggarbetsplats får vi aldrig veta.

Robi pe Uranus är en självbiografisk roman skriven av Ioan Popa, plutonchef och löjtnant i rumänska armén på åttiotalet. Popa hävdar att inget är påhittat även om vissa namn har ändrats. Popa dedicerar boken till minnet av soldaterna, underofficerarna och officerarna som dog på nationens byggplatser under de senaste tio åren, och alla dem som förlorade livet i de militära arbetslägren vid det planerade Medborgarcentrum, ett projekt som fick kodnamnet *Plattform Uranus*. Han tillägnar den också sin vackra milda fru Carmen med evig kärlek. Sin familj fick han inte träffa ofta under de hårda åren han arbetade på bygget.

I inledningen berättar författaren hur han 1985 skickades till bygget av **Casa Poporului** för att slita med tiotusentals andra under diktaturens sista och svåraste år för att förverkliga den mest galna av Ceaușescus storkhärskardrömmar. Två kategorier människor sändes dit: "folkfiender" och andra politiskt tvivelaktiga personer för att utföra straffarbete och sådana som ville få ett bättre liv genom att klättra uppåt i partihierarkin. På arbetsplatsen dog eller skadades allvarligt ett okänt antal slavarbetare och arbetet fortskred i ett ständigt hårdnande klimat av terror, förödmjukelser och våld. Välutbildade militärer som bombpiloter, artillerister, marinofficerare, stridsvagnsförare mm degraderades till att tjäna som okvalificerad arbetskraft; de blev en armé av lastdjur och sopare. De levde under det ständiga hotet att utan anledning bli degraderade till att skickas till reserven, *a fi trecuți în rezervă*, trots deras långa och dyrbara utbildning som en gång varit deras stolthet men som nu blev föremål för politrukernas hån. Vardagen fylldes av damm och lera dag ut och dag in liksom ständigt hån, spott och spe från råa, vulgära utbildade överordnade vars enda kvalifikationer var lojalitet mot Partiet. Många av dem upprätthåller fortfarande ledande positioner inom armén.

Popa fick uppleva att bli spottad och slagen i ansiktet. Han blev dragen inför rätta för påhittade brott. Som plutonchef tvingades han slagen och förödmjukad att be sina egna soldater om ursäkt för att han inte lyckats förverkliga den socialistiska planen. Familjeband slets av på grund av de långa omänskliga arbetsdagarna utan vila. Underofficerare fick åka hem till sina familjer var 45:e dag.

⁴ http://asalt.tripod.com/a_037.htm (9 juli -01)

Lönerna var minimala; ju högre utbildning desto mindre betalt. En okvalificerad arbetare tjänade dubbelt så mycket som en underofficer (löjtnant 3000 lei, vanlig arbetare 4-5000 lei, kvalificerad arbetare 6-7000 lei, stenarbetare 18 000 lei vilket var två gånger en generallöjtnants lön). Med åren blev levnadsförhållanden värre och svälten stod för dörren i många familjer, så även hos familjen Popa.

Popa, som i boken kallar sig Pora, skrev dagbok de få gånger han var hemma. När han väl kom hem var det alltid mycket sent och familjen låg och sov. Dessa stunder i ensamhet med dagboken blev hans andningshål, hans sätt att överleva. Han skrev vare sig för det förflutna eller för framtiden som han aldrig vågade hoppas på.

När anteckningarna sedan blir till en bok, förklarar författaren att detta är hans bidrag i kampen mot totalitarismen - lögnens och bedrägeriets samhälle - och mot själens småaktighet. Ordens ljus blir ett reningsbad för själen.

Berättelsen är svart eller snarare grå; ingen skönhet, inga färger, inga lukter förutom damm, urin, avföring och smuts. Knappast någon godhet finns. Fylleri, råhet, angiveri, kryperier och förödmjukelser fyller sida upp och sida ner. Hela tillvaron är insvept i det eviga cement- och stendamm som rörs upp av tusentals soldatkängors marsch och arbetsfordonens hjul. Dammet som aldrig går att tvätta ur gnisslar mellan tänderna, gör det svårt att andas och förblindar. När det regnar blir allt en enda lerig sörja som inte ens fryser på vintern.

Ur den socialistiska republikens grundlag 1986:

Medborgarna i den Socialistiska Republiken Rumänien har rätt till vila. Rätten till vila garanteras dem som arbetar de stipulerade 8 timmarna om dagen... Då det gäller tungt kroppsarbete reduceras arbetsdagen till 7 timmar.

Verkligheten såg annorlunda ut. Arbetsdagen började med uppstigning kl fyra och varade med avbrott för måltider och möten fram till kl 19 då det var kvällsmat.

Arbetsdagen interfolierades med ständiga möten med långa tråiga tal. Efter frukost, före lunch, efter lunch, före kvällsmat och efter kvällsmat: sex möten för meniga och för officerare det dubbla. Vissa möten kunde vara fyra timmar. Ofta måste mötet bevistas stående utomhus, ibland i hållande regn där man serverades långa förmaningar, socialistiska glädjekalkyler, utskällningar och straffpredikningar, alltid med samma innehåll. Det kunde pratas i det oändliga om slarvigt upphängda kalsonger, dåligt lagade uniformer, oputsade stövlar och plikt mot fosterlandet och socialismen. Den ena talaren efter den andre upprepade innehållslösa mekaniska fraser som att de alla var militärer i första hand och därför godtogs inga skägg eller mustascher. Plutonbefälen skulle bli straffade om inte mannarna höll sig snygga: *Lystring! Jag frågar er: hur är det möjligt att ni kommer ovårdade till byggarbetsplatsen?* Och så vidare i vad som tycktes all oändlighet. Hur soldaterna skulle kunna hålla sig rena och propra är en gåta: det fanns sällan rinnande vatten i kasernerna och de fick ytterst sällan byta lakan och underkläder. Hur toaletterna såg ut förbigår jag med barmhärtig tystnad.

Klockan sju på kvällen var det dags att gå de två kilometrarna till jättematsalarna för kvällsmat. Långa köer, väntan, eländig mat på skitiga brickor som kom ut från en lucka i väggen. Först efter nio kunde man gå till sängs i kvava illaluktande sovsalar där fotsvetten låg som en kväljande slöja. Dag följde på dag i oändlig rad med samma glädjelösa rutin.

När Popa beträdde arbetsplatsen för första gången blev han skrämmd och överväldigad av att allt var så fasansfullt väldig stort: kolossala arbetsfordon som rev upp jättelika dammoln, enorma grävsopor som tycktes nå till himlen, jorden som darrade och morrade under fordonen, jättekranar där man kunde ramla ner och bli levande begravd (en vanlig olycka), öron-bedövande bormaskiner, gnisslande och skrik från andra arbetsredskap, mänskliga skrik och mitt i, som i ett väldigt spindelnät av byggställningar, reste sig det som skulle bli Folkets Hus. Baracker och magasin i hundratal låg som utslängda på måfå runt omkring. Soldaterna var slitna och smutsiga, deras kläder var i trasor och de bar dåliga plasthjälm.

Popas pluton bestod av ett 20-tal värnpliktiga och ett hundratal repgubbar i varierande åldrar och han måste hålla mycket noga reda på dem. Underofficerarna var strängt övervakade och det fanns en hel uppsättning straff som kunde drabba dem som inte lyckades nå upp till de omöjliga kraven. Eftersom officerare och underofficerare rangordnades lägre än de civila, gick soldaterna till de civila arbetsledarna för att be om permission. Hade de med sig tillräckligt med gåvor beviljades ledigheten och plutonchefen, som var direkt ansvarig för soldaternas arbete och disciplin, kunde inget göra. På så sätt kunde soldater vara borta hela dagar och plutoncheferna måste hitta vägar att täppa till luckorna för att inte riskera den degradering de ständigt hotades med. Regelverket för underbefäl växte med tiden; först förbjöds de att visa sig på stan i sina uniformer, sedan fick de överhuvudtaget inte lämna arbetsplatsen. Inte heller sätta sig ner; de måste stå hela dagen (18 tim!) Ingenjörerna och de civila arbetsledarna visade öppet att de betraktade militärerna som parasiter.

En officer har inget privatliv. Han är närvarande hela dygnet.

På arbetsplatsen kunde det ibland samtidigt finnas uppemot 40 000 personer: 20 000 soldater (repgubbar och värnpliktiga samt officerare och underofficerare), 10 000 civila arbetare och resten övrig personal.

Popas illusioner, om han hade några, försvann snabbt och han fick vänja sig vid allt svårare arbets- och levnadsförhållanden. Den värsta katastrofen var alkoholen. Det var naturligtvis förbjudet att dricka på arbetsplatsen men alla drack ohejdat; uppe på byggnadsställningarna, i arbetsfordonen, vid kalkugnarna, vid matborden, i sovsalarna, dag som natt. Trots förbud att sälja spriten fanns alltid zigenare utanför kasernerna. De sålde drickat öppet och myndigheterna tittade åt ett annat håll. På bygget hittades ofta döda män bredvid sina flaskor. I "arbetarnas socialistiska paradiset" fördes ingen statistik över alla de olyckor som inträffade. Många dog, andra ådrog sig skador för livet.

På ett ställe i boken beskriver han hur man hittade ett lik av en officer inmurad i en av pelarna som brutits upp för att göras om. Kanske hade han övervakat upphällning av betong och råkat halka, kanske någon såg vad som hände men fick inte stoppa arbetet; tid är pengar! Allt tystades ner; ingen hade hört eller sett något.

Arbetet var inte särskilt effektivt och saker för enorma värden stals: cement, gips, verktyg. Popa skriver på ett ställe att om inte Ceaușescu själv kommit och inspekterat en gång i veckan och på så sätt satt skräck i alla underlydande, skulle byggarbetet säkerligen stagnerat på grund av all denna mänskliga misär.

Hygienen lämnade allt att önska: folk uträttade sina behov överallt; det låg en ständig lukt av avföring över byggplatsen. 30-40 000 personer på en arbetsplats och det fanns...INTE EN ENDA TOALETT!! För mig är det ett fullständigt mysterium hur människorna har kunnat leva i detta under sex år!

Kvinnorna som arbetade i köket tvättade sina strumpor och underkläder i samma aluminiumkärl som sedan maten hälldes upp i. Sjukdomarna lät inte vänta på sig: dysenteri, kolera, gulsot och lunginflammation grasserade.

Om det funnits skyddsombud på arbetsplatsen skulle de haft mer än fullt upp⁵:

Överallt finns träställningar och plankor som är nedfläckade med kalk och rappning, trasiga säckar med cement eller gips. Inget är avslutat och interiörerna liknar enorma grottor, svarta avgrunder som mynnar ut i de framtida hissarnas schakt. I stället för trappsteg går man upp och ner genom att stödja foten på plankor som bankats in på tvären direkt i betongen. På flera ställen sticker det ut från väggarna fingertjocka järnpiggar vars enda syfte tycks vara att skada den ouppmärksamme som passerar.... I några utrymmen härskar totalt mörker och den fuktiga stillastående luften slår emot en, fylld med en outhärdlig lukt av urin och exkrementer. Jätteråttor, ensamma eller i grupp korsar hela tiden obekymrat min väg.⁶

Varje vecka förbereddes VISITEN, då Ceaușescu kom och inspekterade.

Popa berättar nästan humoristiskt om ett av dessa tillfällen då det råder total förvirring. Först går en order ut att när kamrat Överbefälhavare Nicolae Ceaușescu eller kamrat Elena Ceaușescu gör oss den speciella äran att stanna vid någon arbetsplats där militärer arbetar, ska plutonchefen ropa högt (men inte för högt) "Givakt!" (Atențiune!), stå i givakt, vända sig mot kamrat Överbefälhavaren och hälsa. Han förblir i denna position tills kamrat Överbefälhavaren lämnar platsen. Strax därpå kommer kontraordern: när kamrat Överbefälhavaren gör oss den speciella äran att betrakta en pluton som arbetar, ska militärerna inte sluta arbeta och även plutonchefen ska fortsätta arbeta bredvid sina soldater utan att låtsas om att han ser kamraten...⁷ Sedan ytterligare en order: När kamraten kommer ska alla militärer gömma sig. Han får inte se en enda soldatstövle.

När kamrat Överbefälhavaren närmar sig flyr alla militärer som skällade råttor. De civila ser hånleende på spektaklet. Nicolae Ceaușescu dyker upp med sin hustru. Han är mycket liten till växten och har stora leverfläckar på sina insjunkna kinder. Hans ögon lyser med en underlig styrka. Elena ser gammal ut med fruset ansikte men när hon ler ser hon nästan mänsklig ut. Nicolae ler aldrig. Det fjäskas servilt omkring dem. När besöket är över är det dags igen för ett möte.

⁵ Peste tot, schele de lemn și podine mânjite cu var și tencuială, saci sparți de ciment sau ipsos. Nimic nu e terminat și interioarele seamănă cu niște peșteri imense; hăuri nesfârșite și negre se cascadează în puțurile viitoarelor lifturi. În lipsa treptelor, scările sunt urcate și coborâte sprijinind piciorul de scândurile bătute, transversal, direct în beton. Din loc în loc, din ziduri ies afară mustați de fier, groase ca degetul, al căror rost pare a fi acela de a-l răni pe trecătorul neatent....În unele locuri domnește o adevărată beznă, aerul statuat și umed te izbește în față, încărcat cu un miros insuportabil de urină și excremente. Șobolani uriași, singuri sau în grupuri, îmi taie tot timpul calea, fără să se sinchisească.

⁶ sid 2, Popa Ioan, Robi pe Uranus, Humanitas, Bukarest 1992

⁷ sid 101, ibid

Vid ett av sina sällsynta besök hemma råkar Popa titta sig i spegeln och blir skrämmd av vad han ser:⁸ *Från spegeln betraktar mig ett utslitet ansikte med lilafärgade ögonhålur, ett ansikte som åldrats i förtid. Pannan som fårats av djupa veck är fläckad av torkad lera, ful skäggstubbar täcker mina insjunkna kinder, jag har blivit skallig ända upp på huvudet. Jag betraktar detta ansikte och känner inte igen det. Jag ser på mig med förundran. Åh Gud, jag har åldrats i förtid!*⁹

Mot slutet av åttitalet rasar hela samhällstrukturen ner i en allt snabbare spiral av mindre produktion, större misär, rårare förtryck och mer flagranta offentliga lögner. Detta återspeglas också på byggarbetsplatsen där situationen för varje dag blir värre. Då bygget inte fortskrider, ökar terrorn och hotet mot dem som arbetar där. Arbete på lördag och söndag införs och fler och fler insjuknar i någon av epidemierna som grasserar; självmorden ökar liksom olyckorna. Då så många av underbefälen degraderats råder brist på dem och man kallar in riktiga råbusar till straffångar som ersättare.

Popa, som verkar snäll och fredlig, får ständigt höra att hans mannar inte respekterar honom. Han har fått avslag på sin ansökan att få läsa vidare vid universitetet. Det hade varit en biljett ut ur helvetet men i sin naivitet hade han ansökt om att få läsa främmande språk, vilket automatiskt gjorde honom till en folkfiende. *Vad ska du med språk till? Passar inte livet i Rumänien?* Hans familj svälter; undernäringen har gjort hans ena dotter svårt sjuk. Inget ljus syns i horisonten och i ett ögonblick av total uttröttnings, förvirring och hopplöshet försöker han begå självmord genom att hoppa ut från en byggnadsställning. Han hittas avsvimmad med brutna ben, tillbringar en tid på sjukhus men är snart tillbaka i grottekvarnen igen. En kväll kommer fyra av hans transsylvanska repgubbar hem till honom med mat till hans svältande familj. Det är den enda varma och vänliga gest i hela boken och Popa blir så generad och ställd att han först inte vet vad han ska säga.

Till slut kommer hösten 1989 och öststatsdiktaturerna faller som dominobrickor, men inte Rumänien. Tumskruvorna på byggplatsen dras åt och fortfarande ligger det utanför allas tankeförmåga att en förändring skulle kunna ske. På mötena märks en viss desperation när en hög partifunktionär uppmanar församlingen att sjunga en patriotisk sång. Kommunistkoryféernas syn på bildning är talande:¹⁰ *"Sjung för fan! Det är den enda verkliga kulturen! Kulturen som du kan känna! Inte böckerna. Jag torkar mig i röven med alla böcker!"*

Den 15 december blir skåp och lådor i Popas arbetsrum genomsökta innan han själv blir slagen blodig utan att få veta anledningen. Tur för honom att dagboken ligger i bostaden...

Några dagar går och order utfärdas att ingen får lämna sin plats. Soldaterna anar att något händer men de får inte veta vad som sker i Bukarests centrum utom att Rumäniens självständighet är hotad av utländska terrorister, köpta av världskapitalismen. Armén är

8 Din oglindă mă privește un chip istovit, cu orbite vinete, un chip îmbătrânit înainte de vreme. Fruntea brăzdată de cute adânci e stropită cu noroi uscat, tulleie dizgrațioase îmi acoperă obrații scofâlciți, calviția a cuprins toată partea din față a capului. Mă uit la acest chip și nu-l recunosc. Mă uit cu mirare. Dumnezeule, am îmbătrânit înainte de vreme!

9 sid 63, Popa Ioan, Robi pe Uranus, Humanitas, Bukarest 1992

¹⁰ Cântați, bă! Asta e adevărată cultură! Cultura pe care o simți! Nu cărțile. Eu mă șterg la cur cu toate cărțile!

försatt i krigstillstånd. *Armén ska stå fast vid Partiet, vi ska offra livet för Partiet!* Men ingen kan hindra att nyheter från centrum sipprar in om demonstrationer mot Tyrannen. Soldaterna får order att släcka alla ljus på kvällen och de kan höra eldgivning på avstånd. Popa beordras, trots att det är förenat med livsfara att obehäpnad visa sig på gatan i uniform, att bege sig från kasernen till byggplatsen för att fråga om general Bogdan fortfarande arbetar. När Popa föreslår att man kan ringa dit för att få svar på frågan hotas han med arkebusering. Han lyckas ta sig till byggplatsen men blir genast tillbakaskickad. Någon får syn på honom på Piața Unirii. Man kastar stenar och flaskor efter honom. Längre bort blir han hejdad av två securitateagenter. Den ene säger: *Låt honom gå, han är slav på Uranus.* Tillbaka i kasernen får han veta att Ceaușescu har fallit. *"Vi är fria!"* ropar någon. Soldaterna går ut på gatan där de ser glada människor som ropar och gestikulerar. Men förvirring råder fortfarande om arméns roll och ingen vet hur det hela ska sluta. Mer visshet får man på juldagen när en bil med högtalare åker gatan fram och man utropar därifrån: *För grova brott mot det rumänska folket har de anklagade Nicolae och Elena Ceaușescu blivit dömda till döden och domen har utförts...*

Popa ser en ny tid ligga framför sig. Hur ska det bli? ... Än vågar han inte hoppas för hans själ har hårdnat och kommer att förbli så en lång tid framöver.

En vacker vintermorgon närmar sig Popa Folkets Hus. Solen lyser över den frusna jorden. Långt bort över staden ser han en jätterejnbåge och han drar sig till minnet Guds ord:¹¹ *Min regnbåge ska tjäna som tecken för förbundet mellan Mig och Er; och vattnet ska aldrig mer svämma över för att förrinta levande varelser.*¹² Han går in genom järnporten och blir hejdad av en soldat med ögon blå som himlen. (Nu har omgivningen fått färg...) Popa säger att han inte ska gå in i själva byggnaden, tar fram ett stearinljus ur fickan, knäböjer, tänds det och sätter fast det i den frusna marken. Soldaten frågar om någon dött här. *Ja, många,* svarar Popa. - *Militärer? - Nej, slavar.*

Marie Blomkvist 01-07-10

¹¹ Curcubeul Meu îmi va sluji ca semn al legământului dintre Mine și voi; și apele nu se vor mai face potop ca să nimicească făpturi...

¹² sid 189, Popa Ioan, Robi pe Uranus, Humanitas, Bukarest 1992